

ΠΛΩΤΙΝΟΣ

Ο Πλωτίνος γεννήθηκε το 205 μ.Χ. στη Λυκόπολη της Αιγύπτου και πέθανε στην Καμπανία της Ιταλίας το 270 μ.Χ. Η αγάπη του για τη φιλοσοφία ήλθε σε ηλικία 28 ετών. Στην αρχή αναζητά ένα Δάσκαλο στις φιλοσοφικές σχολές και μετά από πολλές απογοητεύσεις ανακαλύπτει τον Αμμόνιο Σακκά και παραμένει μαθητής του για 11 χρόνια. Ο ίδιος ονόμαζε τον εαυτό του πλατωνιστή αλλά η σκέψη του είναι νεωτεριστική. Διεισδύει με κριτικό αλλά και ενορατικό βλέμμα στα πλατωνικά κείμενα και από την ανάλυσή τους καταλήγει σε νέα και πολλές φορές ανατρεπτικά συμπεράσματα. Κάποια στιγμή αναζητά τη μελέτη της περσικής και ινδικής φιλοσοφίας συμμετέχοντας σε μια από τις εκστρατείες του αυτοκράτορα Γορδιανού. Η εκστρατεία όμως αποτυγχάνει και ο Πλωτίνος διαφεύγει σώος στην Αντιόχεια. Σε ηλικία 40 ετών ιδρύει τη φιλοσοφική σχολή του στη Ρώμη μακριά από τη συντηρητική ατμόσφαιρα των Αθηνών. Εδώ συντάσσει τις Εννεάδες όπως τις ονόμασε ο μαθητής του Πορφύριος ο οποίος και τις κατέταξε.

Οι Εννεάδες είναι 54 φιλοσοφικά κείμενα διαιρεμένα σε έξι τόμους των εννέα πραγματειών. Ο Πλωτίνος έγραφε αυθόρμητα και εμπνευσμένα χωρίς ποτέ να ξανακοιτάξει τις σημειώσεις του, ούτε έλεγχε το γραπτό του γιατί δεν τον βοηθούσε η όρασή του. Σύμφωνα με τον Πορφύριο ο φιλόσοφος διατηρούσε σε διαρκή επαφή τον εαυτό του με τον πνευματικό κόσμο διαμέσου της εσωτερικής και εξωτερικής προσήλωσης στο Θείο. Διαβάζουμε στο έργο του Πορφυρίου "Περί του Πλωτίνου Βίου":

"Έτσι σε αυτόν τον δαιμόνιο άνθρωπο που πολλές φορές ανυψώθηκε προς τον πρωταρχικό και επέκεινα Θεό με τη σκέψη του και σύμφωνα με τους δρόμους που είχε υποδείξει ο Πλάτων στο Συμπόσιο, φανερώθηκε περισσότερο ο Θεός εκείνος που δεν έχει ούτε μορφή ούτε ιδεατό σχήμα, αλλά είναι εγκατεστημένος' πάνω από το Νου και καθετί νοητό... Γιατί τέλος και σκοπός ήταν γι 'αυτόν το να ενωθεί και να πλησιάσει τον πάνω από τα πάντα Θεό. Και όσο εγώ ήμουν κοντά του, πέτυχε το σκοπό αυτό τέσσερις φορές περίπου μέσω μιας άρρητης ενεργοποίησης.. "

Αυτά μαρτυρεί ο Πορφύριος.

Λέγεται επίσης ότι είχε οραματιστικές ικανότητες. Στη Ρώμη απέκτησε την εκτίμηση του αυτοκράτορα Γαλλιηνού και της συζύγου του. Λέγεται μάλιστα ότι ο αυτοκράτορας σχεδίαζε να του παραχωρήσει στην πόλη Καμπανία μια περιοχή για να ιδρύσει πόλη φιλοσόφων που θα έπαιρνε το όνομα Πλατωνόπολη. Ο Πλωτίνος ρύθμιζε τη ζωή του κατά τρόπο ασκητικό: περιόριζε ύπνο και φαγητό, απέφευγε το κρέας, έμενε άγαμος και δεν εννοούσε να καθίσει εμπρός σε καλλιτέχνη για να του κάνει "το είδωλο ενός ειδώλου".

Ο Πλωτίνος στο έργο του καταθέτει με βάση την αρχαία παράδοση, το απόσταγμα μιας νέας φιλοσοφικής θεωρίας. Το μεταφυσικό μοντέλο του σχεδιάζεται με δύο βασικά στοιχεία της πλατωνικής και αριστοτελικής παράδοσης. Από τη μια πλευρά γίνεται δεκτή η πλατωνική διάκριση αισθητού και νοητού κόσμου και από την άλλη υιοθετείται η αριστοτελική συνάρτηση ουσίας και ενέργειας. Έτσι το φαινομενικά αγεφύρωτο χάσμα Πλάτωνα και Αριστοτέλη γεφυρώνεται. Με βάση αυτές τις φιλοσοφικές γραμμές ο Πλωτίνος θεμελιώνει και αναπτύσσει στις Εννεάδες τη Θεωρία των τριών υποστάσεων. Η θεωρία αυτή αντανακλάται στο χριστιανικό δόγμα της Αγίας Τριάδας και βασικές αρχές της είναι οι τρεις βαθμίδες του Όντος ιεραρχημένες παραγωγικά σε Εν -- Νους -- Ψυχή

1. Στην ανώτερη βαθμίδα εδρεύει το Εν αντίστοιχο του Πλατωνικού Αγαθού, υπερβατό, υπερνοητό, απαρχή και σκοπός όλων των υπολοίπων υποστάσεων.

2. Δεύτερος στη τάξη είναι ο Νους, ύστερος του Ενός και πρώτος τέλειος διανοητικός φορέας του. Ο πλωτικός Νους, αντίστοιχος του πλατωνικού κόσμου των Ιδεών, μεταλαμβάνει την πρώτη λάμψη και σοφία του Ενός.

3. Τρίτη και τελευταία στη μεταφυσική ιεραρχία του πλωτικού συστήματος βρίσκεται η Ψυχή, μια ζωτική δύναμη σε διαρκή κίνηση αντίθετα με την αιώνια σταθερότητα του Νου. Στην εξελικτική σειρά της δημιουργικής ενέργειας του Νου, η ψυχή όσο περισσότερο συνορεύει με το γεννήτορα Νου επικρατεί η θειότερη υπόστασή της, το νοοειδές, σαν Ουράνια Αφροδίτη. Όσο δε πλησιάζει ,την ύλη επικρατεί η κατώτερη υπόσταση, το υλοειδές, η Πάνδειμος Αφροδίτη. Αυτή είναι η φύση που κινεί ασυνείδητα, ζωογονεί και διαπλάθει τα κατώτερα είδη του αισθητού κόσμου.

Η ψυχή του παντός περιέχει μέσα της τις επί μέρους ψυχές σαν εσωτερικά ενεργήματα, γεννά όμως και εξωτερικό ενέργημα την ύλη. Η ψυχή του παντός και οι ατομικές ψυχές που την αποτελούν, βρίσκονται σε ένα σύμπαν δομημένο και καλλωπισμένο σύμφωνα με το σχέδιο του νοητού κόσμου. Η ατομική ψυχή που ζει στον κόσμο των αισθήσεων δεν έχει "πέσει" ή "ξεπέσει" σε έναν κόσμο που είναι "τάφος" για την αληθινή ύπαρξη. Η αξία του αισθητού κόσμου δεν πρέπει να αγνοηθεί. Αντίθετα η ψυχή που γνωρίζει, λαμβάνει όλες αυτές τις παραστάσεις από τον αισθητό κόσμο που θα την κάνουν να θυμηθεί την ανωτερότητα του νοητού αυθεντικού. Μέσω της σύγκρισης προτύπου και αντιγράφου, καλύτερου και χειρότερου, η ψυχή μαθαίνει να ξεχωρίζει και να γνωρίζει το καλύτερο. Αυτός ο κόσμος είναι γεμάτος από βιώματα και θεάσεις που οδηγούν την ατομική ψυχή στη θέωση. Ο άνθρωπος μπορεί να ανασύρει από την ψυχή του το θεϊκό του στοιχείο μέσω του απανταχού σπέρματος του Ενός και να αναχθεί στον κόσμο των Ιδεών, να επιτύχει δηλαδή την ταύτησή του με το Νου και να μεταλάβει την απόλυτη ομορφιά, ευδαιμονία και αρμονία της νοητής ζωής. Μια τέτοια περίπτωση ταύτισης με την ευδαιμονία και τη ζωντάνια του νοητού κόσμου μας παραδίδει ο ίδιος ο Πλωτίνος σε ένα αποκαλυπτικό αυτοβιογραφικό κείμενο θέωσης. Στην αρχή της πραγματείας του "Περί της εις τα Σώματα καθόδου τη ψυχής" , λέει:

"Πολλές φορές, όταν ξυπνώ από το σώμα στον εαυτό μου και βρίσκομαι έξω από τα άλλα πράγματα αλλά μέσα στον εαυτό μου, βλέποντας τόσο θαυμαστή ομορφιά και πιστεύοντας τότε περισσότερο από κάθε άλλη φορά ότι ανήκω σε μια ανώτερη μοίρα - αφού έχω ενεργοποιήσει μια έξοχη ζωή, έχω καταλήξει να ταυτιστώ με το Θείο και βρίσκομαι εγκαταστημένος μέσα σε αυτό, έχοντας φθάσει στην ενεργοποίηση εκείνη με το να εγκατασταθώ πάνω σε καθετί άλλο νοητό -- όταν, έπειτα από αυτή τη στάση μέσα στο Θείο, κατεβαίνω από το Νου στο λογικό, απορώ πώς και κατεβαίνω τώρα και με ποιό τρόπο έφτασε κάποτε η ψυχή μου να βρεθεί μέσα στο σώμα τη στιγμή που, και μέσα στο σώμα που βρίσκεται, είναι καθ' αυτήν έτσι όπως φανερώθηκε... " (Ενν. IV μετ. Π. Καλλιγιά)

Πίσω από αυτή την εμπειρία του Πλωτίνου ίσως κρύβεται το πραγματικό νόημα της αινιγματικής προτροπής του φιλόσοφου λίγο πριν από το θάνατό του:

"Προσπαθήστε να ανάγετε το Θεό μέσα σας στο Θεόν που ενυπάρχει στο όλον". (Περί Πλωτίνου Βίου, 2.267).